

Cercetări privind Palatul Curții Noi din București

Cercetările arheologice privind Curtea Nouă din Dealul Spirii au început, într-o primă etapă, în anul 1955, când s-au întreprins săpături în hrubele din str. Cazarmii și s-au efectuat investigații asupra zidului de incintă a terenului domnesc din vecinătatea străzilor Cazarmii, Militari și Bateriilor¹. Cu același prilej a fost întocmit releveul sistemului de galerii din str. Puțul cu Apă Rece, folosite ca depozit de alimente al Curții domnești sau ca pușcărie.² Cea de a doua etapă s-a inițiat prin campania din vara anului 1978 având drept scop principal localizarea ansamblului arhitectonic datorat lui Alexandru Vodă Ipsilanti. Secțiunile deschise au permis precizarea vestigiilor palatului, a fundațiilor capelei, resturile unor construcții din secolul al XIX-lea și mormintele cimitirului ce a înconjurat lăcașul domnesc³. Avându-se în vedere amplele lucrări ce se vor efectua pe acest teren în viitorul apropiat, în 1979 s-au reluat cercetările, pe parcursul a două etape: 15 iunie-14 august și 17 septembrie-22 octombrie. Săpăturile s-au efectuat cu participarea studenților și a unor cadre didactice de la Facultatea de Istorie-Filozofie⁴. Obiectivul central al cercetărilor din 1979 al fost palatul domnesc. Marea construcție ridicată în anii 1775—1776 a suferit repetate avarii și reparații fiind distrusă de un puternic incendiu în decembrie 1812⁵. Construirea clădirilor Arsenalului armatei în 1862⁶ a afectat puternic resturile edificiului domnesc.

Partea de est a palatului a fost complet distrusă de subsolurile corpului de clădire în care a fost organizată fonteria⁷.

Cercetările din 1979 și-au propus:

- precizarea laturii de nord a palatului și compartimentarea ei (corpul 1);
- stabilirea amploarei reparațiilor întreprinse în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea;
- studierea materialelor de construcție;
- salvarea obiectelor ce au aparținut palatului domnesc.

Ansamblul arhitectonic Curtea Nouă a fost consemnat în cele două planuri ridicate de ofițerii topografi austrieci: Fratz Purcel și Ferd Ernst în 1790—1791. Ambele izvoare cartografice redau conturul palatului în forma literei L, latura orientată est-vest fiind mai mare (corp 1)⁸. Edificiul acoperea aproape întregul bot de terasă având o fațadă spre mănăstirea Mihai Vodă, iar cealaltă spre Curtea Veche. Zidul de nord al corpului principal era flancat de patru foișoare. Un alt foișor de mai mici proporții se afla în capătul sudic al corpului orientat nord-sud (corp 2). În spațiul rămas între corpul 2 și panta dealului este desenată o construcție prelungă, îngustă. Planurile respective mai redau o altă clădire, care pornind de la turnul porții de acces dinspre Mihai Vodă se oprea în actuala stradă Uranus asigurând în felul acesta închiderea terenului domnesc pe latura nordică. Alte clădiri de mai mici proporții precum și capela Sf. Ecaterina sînt indicate pe extrema sudică a suprafeței principale a Curții Noi, delimitată cu zidul din cărămidă.

Săpăturile din 1979 au urmărit dezvelirea vestigiilor corpului 1, fapt pentru care s-au deschis două casete de mari dimensiuni. Casetă 1 cu o suprafață de 1 086 m² a asigurat scoaterea la iveală a extremei vestice a corpului 1, pe cînd caseta 2, prin cei 230 m² ai ei, a atins zona de conjugare a celor două laturi ale palatului. Atît cu prilejul trasării secțiunilor I, II, V, cît și în timpul săpării casetelor s-a precizat următoarea depunere stratigrafică:

— în partea superioară pe o grosime de 0,35—0,50 m se află urmele lucrărilor întreprinse de fostul Arsenal. În unele porțiuni se păstrează o placă de fontă provenită de la vechea turnătorie;

— urmează un strat gros de 0,15—0,25 m alcătuit din lut galben sau alburiu purtat.

Este un pământ de umplutură și nivelare care indică o nouă etapă de refacere a palatului;

— pe o grosime aproape uniformă de 0,25 m se așterne un pământ cenușiu cu mult cărbune, resturi de birne, fragmente de vase etc. În acest strat s-au găsit monede otomane emise între 1757—1789 precum și o monedă austriacă din 1797. Acest strat acoperă pavimentul încăperilor făcut din cărămidă și arată efectele incendiului din 1812;

— pământul viu, neumblat apare la 0,90 m, față de nivelul actual și la 0,50 m de zona capelei domnești.

Săpăturile executate în campaniile 1979 au permis dezvelirea a 1 008 m² din fostul palat domnesc. Corpul 1 înscris un plan dreptunghiular, orientat E—V, cu lățimea interioară de 21,5 m, lungimea precizată pînă în prezent fiind de 40 m. Nu a putut fi stabilită extrema de vest a clădirii. Din corpul 2 s-au cercetat numai 186 m², o bună parte din extrema nordică fiind distrusă de pivnițele unor clădiri moderne. Datorită unor subsoluri adinci executate de Arsenal în imediata vecinătate a zidului nordic, nu s-a mai putut identifica nici-o urmă din fundațiile foișoarelor redade de planurile austriace din 1790—1791. Corpul 1 se prezintă ca un dreptunghi cu zidurile exterioare mai groase decît cele din interior dar neuniforme. Astfel peretele estic măsoară 1,20 m pe cînd cel de sud numai 0,95 m. Laturile de nord și de sud sînt legate, în interior, prin trei ziduri groase de 0,80 m (Z 3, Z 5 și Z 7). Întreaga suprafață a fost compartimentată în camere și culoare de diferite dimensiuni. Situația cea mai clară se conturează pe jumătatea de sud a corpului de clădire unde intervențiile moderne au permis păstrarea pereților edificiului domnesc pînă la +0,50 m înălțime, față de pavimentele interioare. Rezultă astfel că această latură era formată din 6 camere patrulate și 2 culoare ce se interpun între C 1 și C 2 și C 2 și C 4. Deși extrema vestică nu a fost încă stabilită, considerînd Z 5 ca marcînd mijlocul întregului corp, rezultă că acestor încăperi li se mai putea adăuga o cameră lată de cca 5 m. Ca atare corpul 1 al palatului ridicat de Alexandru Ipsilanti avea pe partea de sud un șir de 7 camere și 2 culoare, cel de al doilea fiind adînc de 2,98 m. Primul așa-numit culoar înscris un plan ușor trapezoidal cu baza mare (de 1,50 m) fixată spre interior iar baza mică de 1,15 m pe peretele de extremă sudică. La cota interceptată de săpături spațiul acesta lung cit și peretele camerei 4 adică 5,60 m, era umplut cu pământ viu, în pantă, din afară către interior, putînd funcționa ca spațiu pentru aerisirea camerelor din mijlocul edificiului. Reținem faptul că încăperile de pe latura de sud acopereau

suprafețe care variau între 24,50 m² și 33,06 m². Cea mai mare este C 7 care ocupă colțul de sud-est, cu laturile de 5,75×5,75 m. Lîngă această încăpere se află C 1 cu suprafața de 24,50 m²,⁹ apoi culoarul 1 și C 2 cu o suprafață de 30,80 m. Camerele 4, 5, 6, și eventual 7, aveau suprafețe de circa 26 m². Nu avem nici un indiciu că aceste spații permitau un acces direct, dintr-o cameră în alta. Se știe precis că C 1 avea uși pe perețele de nord. S-a păstrat în condiții foarte bune glaful ușii lat de 1,10 m cu lăcașul zidit în zid, pentru montarea părții lemnoase. Dovezi mai puțin clare ale unor uși, tot pe pereții de nord, s-au identificat și la C 2 și C 7. Această situație pare a confirma faptul că cel puțin camerele 7, 1, 2, aveau accesul dintr-un culoar lat de 3,5 m orientat E—V. Reparațiile intervenite în 1799 au impus îndepărtarea peretelui nordic al acestui culoar, obținîndu-se astfel o sală dreptunghiulară cu laturile de 6×22 m. Această C 3 cu suprafața sa de 132 m² este cea mai vastă încăpere de la parterul palatului în cea de a doua mare etapă a funcționării edificiului domnesc. În această situație C 7, 12, aveau ieșire directă în sala centrală. Trei fundații ce se țin cu zidul sălii mari la distanțe neegale și cu perețele de extremă nordică a palatului par a indica una din intrările principale ale clădirii.

În timpul săpăturilor s-a constatat că încăperile 1, 2, 3, 5, 6, 7 au fost pardosite cu cărămidă prinsă pe un pat de mortar cu mult nisip. La C 2 s-au precizat chiar două straturi ale acestui paviment. Lucrarea s-a executat în mod sigur în cea de a doua etapă a funcționării palatului, faza căreia îi aparține și un bloc pătrat de cărămidă cu laturile de 4×4 m și care sugerează existența unui turn spre extrema de vest a corpului 1. Cu aceeași ocazie culoarul 2 care se prezintă ca o pivniță tăvănită cu podea de scîndură susținută pe birne groase de 26×37 cm — 19,5×20 cm, a fost umplut și pavat cu cărămidă la —1 m față de pardoseala C 2 din vecinătate. Cu acest pavaj culoarul s-a păstrat pînă în timpul incendiului din 1912. În felul acesta materialul antrenat în pământul de umplutură de sub pavaj aparține etapei 1789—1799, pe cînd cel antrenat în molozul provocat de ultimul mare incendiu este contemporan scurtei rămîinerii aici a Curții lui Ioan Vodă Caragea.

Corpul 2 se țese prin Z 29 de latura estică a corpului 1, dovedindu-se contemporaneitatea lor. Două aspecte se conturează clar de pe acum, și anume dispunerea diferită a camerelor și nivelul de călcare în interior amenajat cu 0,60 m mai sus decît la încăperile corpului 1. Zidul 29 care separă două șiruri de încăperi pornește de la mijlocul peretelui

de est al C 7 schimbând complet ritmul spațiilor precizate în corpul 1. La rîndul lor pereții C 8, 9, 10, 12 erau groși de 1,12—120 m deși porțiunea aceasta nu a beneficiat în mod sigur de subsoluri. Una din laturile C 8 măsura 9,80 m pe cînd latura C 9, alăturată, era de 5 m, cifre care arată că nici în această porțiune nu putem identifica o uniformitate a dimensiunilor încăperilor edificiului domnesc.

Ceea ce a constituit un aspect neașteptat pentru palatul din Dealul Spirii au fost dovezile unor lucrări executate după 1812. Literatura de specialitate acreditează ideea că incendiul din zorii zilei de 22 decembrie din acel an a determinat completa abandonare a clădirii. Totuși cercetările arheologice dovedesc că după această catastrofă au mai fost inițiate unele lucrări, este drept, de slabă calitate. Astfel, întreg peretele de nord a fost refăcut, peste fundațiile vechi înălțîndu-se un zid mai îngust, făcut din cărămidă arsă insuficient. S-au refăcut, pe același plan, zidurile din sectorul de acces, nivelul de călcare fiind însă cu 0,17 m mai sus decît pavimentele depuse în 1799. Faza aceasta corespunde etapei în care camerele de la parterul corpului 1 au primit stratul de lut galben-alburiu amestecat cu cloțuri de cărămidă. Acest fapt conduce la concluzia că deși dominația s-a mutat de la Curtea Arsă edificiul a continuat să fie folosit pentru unele servicii, situație similară cu Curtea Veche în perioada 1776—1798. În al doilea rînd se explică și puținătatea obiectelor din inventarul domnesc care, în mod logic, va fi trebuit să fie mult mai bogat decît s-a putut preciza prin cercetările întreprinse pînă acum.

În general patrimoniul arheologic al Curții Noi este alcătuit din monede otomane și occidentale, bombarde și gloanțe din fier, sfeșnice, vase din ceramică și sticlă, alte obiecte de uz casnic. Este un inventar obișnuit, comun tuturor locuințelor orășenești contemporane. Materialul de construcție folosit în exclusivitate la parterul palatului a fost cărămida. Pentru etapa inițială s-a folosit o cărămidă cu dimensiunile de $27 \times 14 \times 4,5$ cm, în etapa a II în cărămidă de $25 \times 13 \times 4$, la pavaje cărămidă de $24,5 \times 12 \times 4$, $25,7 \times 14 \times 4$ sau $22 \times 11 \times 3$ cm pe cînd la ultima încercare de reparare a edificiului domnesc cărămidă de $26,5 \times 13 \times 4,5$ cm.

Cît privește mortarul, el se prezintă într-un constant proces de depreciere. Dacă meșterii lui Alexandru Vodă Ipsilanti mai foloseau varul nestins, rostul între cărămizi, gros de 1—2 cm, fiind plin, în cea de a doua și îndeosebi în cea de a treia fază mortarul este foarte nisipos, slab în consistență. În pofida dimensiunilor lui, palatul domnesc cunoscut nouă prin vestigiile parterului lui do-

vedește o depreciere a tehnicii de construcție și a materialelor folosite. Este posibil ca încăperile de la etaj să fi fost pardosite cu plăci de marmoră sau piatră. În acest sens pledează o placă de marmoră folosită la repararea pavimentului de cărămidă din C 3 precum și dalele de piatră cu care era acoperit un canal care pornea din C 7 îndreptîndu-se spre actuala str. Uranus. Un fragment de ancadrament din piatră descoperit în zona C 2 dovedește că ferestrele de la etaj erau împodobite cu atari borduri. Cît privește acoperișul palatului, în 1812 el era făcut din olane și nu din tablă așa cum îl consemnează documentele emise după 1789. Deși cercetările sînt în curs rezultatele obținute pînă în prezent permit cîteva concluzii privind palatul Curții Noi din București. Astfel :

— avem de-a face cu cea mai mare construcție laică datorată secolului de domni fanariote. Cei peste 1 000 m² precizați pînă în prezent reprezintă mai puțin decît jumătatea edificiului.

— parterul palatului era amenajat la nivelul fațadei de nord. Deoarece terenul era în pantă, camerele de pe latura sudică se aflau la —0,50 m față de curtea interioară a ansamblului domnesc. Astfel, în timp ce la construcțiile epocii brîncovenesti parterul se află la o cotă superioară nivelului de călcare înconjurător, la palatul lui Alexandru Vodă Ipsilanti parterul era îngropat, cel puțin pe partea sudică a corpului 1 ;

— tehnica de lucru este modestă și în degradare evidentă în etapele ce au intervenit ulterior. Zidurile nu au grosimi egale, adîncimile fundațiilor diferă de la caz la caz, unghiurile de cele mai multe ori nu respectă cele 90° ;

— cît privește distribuirea încăperilor, ea pare bizară. Porțiunea centrală a corpului 1 o formează sala mare cu cele trei camere și două culoare și cu spațiile atribuite accesului central. La rîndul lor încăperile nu aveau suprafețe cît de cît egale și nu înscrisau un plan simetric ;

— încă din 1775—1776 pereții interiori ai camerelor au fost acoperiți cu un strat de tencuială alb-gălbui, în unele porțiuni afumată din cauza celor două incendii (1789, 1812). În C 1 s-au precizat trei-patru straturi de tencuială de acest gen. Tavanul încăperilor de la parter era făcut din birne de lemn. Atît în C 1 cît și în C 2, C 3 s-au descoperit birne late de 0,28 m orientate E—V care proveneau de la tavan. Singurul spațiu interior cercetat a fost o sală surprinsă în colțul de N—E al C 1. Era o sală cu două sobe făcute după 1799 din cărămidă. Cîteva fragmente de cahlă plate cu motiv floral indică modul de împodobire a pereților acestor sobe.

— deși construcția, ca și întregul ansamblu preiau unele elemente din arhitectura tradițională de Curte¹⁰, clădirea centrală din Dealul Spirii prezintă particularități proprii, reprezentând un element nou în domeniul construcțiilor domeniști bucureștene.

NOTE :

¹ Gh. Cantea (Cantacuzino), *Cercetări arheologice pe Dealul Mihai Vodă și împrejurimi*, în *Bucureștii de odinioară*, București, 1959, p. 115.

² *Idem*, p. 119.

³ Panait I. Panait, în *Materiale și cercetări arheologice, a XIII-a sesiune de rapoarte*, Oradea, 1979, p. 315—358.

⁴ Colectivul de cercetare a fost alcătuit din Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, Vasilica Sandu. Au mai participat pe șantier din partea Facultății de Istorie-Filozofie: Vlad Matei, Ligia Bârză, Florentina Cazan, Zoe Petre, N. Isar, L. Boia, Gh. Iscru, Adina Berciu.

⁵ Al. Busuioceanu, *BCMI*, 22, 1929, p. 123—137; N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 35—39; Panait I. Panait, *Curtea Arsă*, „Magazin istoric”, IX, 10, oct., 1975, p. 34—37.

⁶ Încă din 1860 funcționau în Dealul Spirii ateliere militare de croitorie și cismărie. Elena Pălănceanu, *SMMIM*, 1971—1972, 4—5, p. 138 și nota 65.

⁷ Poziția fonteriei rezultată clar din planul lui Pappasoglu, intitulat *București, capitala României*.

⁸ G. R. Florescu, *Din vechiul București*, București, 1935, planșele anexă.

⁹ Numerotarea camerelor s-a făcut în funcție de precizarea lor în timpul cercetărilor.

¹⁰ Panait I. Panait, în *Materiale și cercetări arheologice*, Oradea, 1979, p. 398.

RECHERCHES CONCERNANT LE PALAIS DE LA NOUVELLE COUR DE BUCAREST

RÉSUMÉ

La campagne archéologique de 1979 à la Nouvelle Cour de Bucarest a eu pour but de dévoiler une partie du Palais voievodal de Dealul Spirii. À cet effet on a ouvert deux grands cassettes dont la superficie totale était de 1316 m², ce qui permit l'étude du corps nr. 1 de l'édifice, orienté E—O, qui couvrait une aire rectangulaire de 21,50 m largeur sur plus de 40 m longueur. De même on entreprit l'étude de 12 pièces dont 7 appartenant au corps no. 1 et 5 au corps no. 2, celui-ci orienté N—S. La superficie des pièces varie de 24,50 m² à 33,06 m².

C'est à cette occasion que furent identifiés les travaux effectués en 1799 par Constantin Vodă Hangerli, le plus important étant l'aménagement d'une salle centrale au parterre, ayant une superficie de 132 m². Un élément inédit pour l'histoire de l'édifice c'est la détermination exacte de certains remparts élevés après le grand feu de 1812.

Le Palais de la Nouvelle Cour apparaît comme le plus vaste édifice laïque dû au XVIII-e siècle de Bucarest.